بنیاتی وەسف بە گوێرەی جۆرەکانی بگێڕەوە لە ڕۆمانەکانی (حسام بەرزنجی)دا

ID No. 3682

(PP 167 - 179)

https://doi.org/10.21271/zjhs.24.5.11

حەسەن یوسف کەریم

بەشی کوردی - کۆلێژی زمان / زانکۆی سەڵاحەدین-هەولێر

وەگــــــرتن : 2020/07/21

پەسندکردن : 2020/10/14

بڵاوکردنەوە : 2020/12/10

پوختە

ئەم توێژینەوەیە کە بە ناونیشانی (بنیاتی وەسف بە گوێرەی جۆرەکانی بگێڕەوە لە ڕۆمانەکانی (حسام بەرزنجی)دا)یە، هەوڵێکە بۆ دەرخستن و گرنگیی تەکنیکی وەسف لە ڕۆمانەکانی (بەرزنجی)دا.

تەکنیکی وەسف پێکهاتەیەکی گرنگە لە ڕۆماندا و پەیوەندی بە کارەکتەر و شوێن و کاتی گێڕانەوەوە هەیە و بە گوێرەی جۆری بگێڕەوە و دەسەڵاتی لەبنیاتانی ڕۆماندا، لەنێوان نەریتی و نوێدا مامەڵەی جیاوازی لەگەڵدا کراوە.

ناکرێت ڕۆمانێك بەبێ وەسف بئافرێندرێت، بۆیە وەسف لەپاڵ گفتوگۆدا، بووەتە هۆیەکی سەرەکی لەپرۆسەی گێڕانەوەی دەقە گێڕدراوەکاندا .

بگێڕەوە لەنێو ڕۆماندا هەندێ وەسف بە درێژی و هەندێ بە کورتی دەکات، هەندێ لە وەسفەکان جووڵاو، و هەندێکیان وەستاون، هەموویشیان بۆ ئەوە ڕێکدەخرێن، تا چێژ بە خوێنەر و جوانیش بە دەقەکە ببەخشن .

لەم توێژینەوەیەماندا بە دوو بەش باسی تەکنیکی وەسفمان کردووە. لە بەشی یەکەمدا بە دوو تەوەر باسی بنیاتی وەسفمان کردووە بە گوێرەی جۆرەکانی بگێڕەوە لە ڕۆماندا. لە تەوەری یەکەمدا وەسفی دەرەکی و لە تەوەری دووەمیشدا وەسفی دەروونیمان خستۆتەڕوو.

لە بەشی دووەمیشدا بنیاتی وەسفمان بە گوێرەی هەردوو جۆری بگێڕەوەی هەمووشتزان و هەمانشتزان لە ڕۆمانەکاندا پراکتیزە کردووە، دواتر گرنگترین ئەو ئەنجامانەی پێیگەیشتووین، بە چەند خاڵێك خستوومانەتە ڕوو، لەکۆتاییدا لیستی ئەو سەرچاوە کوردی و عەرەبی و فارسییانەمان تۆمارکردووە، کە سوودمان لێ بینیون.

کلیلە وشە: وەسف، بگێڕەوە، هەمووشتزان، هەمانشتزان، بەرزنجی.

1. پێشەکی

تەکنیکی وەسف پێکهاتەیەکی گرنگە لە ڕۆماندا و پەیوەندی بە کارەکتەر و شوێن و کاتی گێڕانەوەوە هەیە و لەهەردوو جۆری ڕۆمانی نەریتی و نوێدا بەکارهاتووە، بەڵام بە گوێرەی جۆری بگێڕەوە و دەسەڵاتی لەبنیاتانی ڕۆماندا، لەنێوان نەریتی و نوێدا مامەڵەی جیاوازی لەگەڵدا کراوە و ڕەخنەگرانیش بۆچوونی جیاوازیان لەبارەی گرنگیی ئەم تەکنیکەوە خستۆتە ڕوو.

هەر چۆنێك بێت ناکرێت ڕۆمانێك بەبێ وەسف بئافرێندرێت، هەر لەبەر ئەوەشە وەسف لەپاڵ گفتوگۆدا، بووەتە هۆیەکی سەرەکی لەپرۆسەی گێڕانەوەی دەقە گێڕدراوەکاندا.

بگێڕەوە لەنێو ڕۆماندا هەندێ وەسف بە درێژی و هەندێ وەسف بە کورتی، هەندێك بە تایبەتی و هەندێکیش بە گشتی دەکات، جگە لەمەش هەندێ لە وەسفەکان جووڵاو و هەندێکیان وەستاون. هەموو وەسفەکان لەنێو دەقدا بۆ ئەوە ڕێکدەخرێن، تا چێژ بە خوێنەر لەلایەك و لەلایەکی تریشەوە، جوانی بە دەقەکە ببەخشن.

لەم توێژینەوەیەدا پشت بە ڕەخنەی (تیۆری و پراکتیکی) دەبەستین بۆ ئەوەی بەپێی تایبەتمەندییەکانی ئەم ڕەخنەیە، هونەری وەسف و گرنگیی لەنێو پێکهاتەی ڕۆماندا پیشان بدەین .

پلانی توێژینەوەکە: نەخشەی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە دوو بەش و ئەنجام و لیستی سەرچاوەکان و پوختەی باسەکە بە هەردوو زمانی عەرەبی و ئینگلیزی.

ئێمە لەم توێژینەوەیەماندا، بە دوو بەش باسی هونەری وەسف دەکەین. لە بەشی یەکەمدا بنیاتی وەسف بە گوێرەی جۆرەکانی بگێڕەوە لە ڕۆماندا بە دوو تەوەر باس دەکەین. لە تەوەری یەکەمدا وەسفی دەرەکی و لە تەوەری دووەمیشدا وەسفی دەروونی دەخەینەڕوو.

لە بەشی دووەمیشدا بنیاتی وەسف بە گوێرەی جۆرەکانی بگێڕەوە لە ڕۆمانەکاندا بەمشێوەیە پراکتیزە دەکەین:

1- بە گوێرەی بگێڕەوەی هەمووشتزان.

2- بە گوێرەی بگێڕەوەی هەمانشتزان.

دواتر گرنگترین ئەو ئەنجامانەی پێیگەیشتین بە چەند خاڵێك خستوومانەتە ڕوو، هەروەها سەرچاوەگەلێکی کوردی و عەرەبی و فارسی بۆ ئەم توێژینەوەیە سوودیان لێ وەرگیراوە.

2. بنیاتی وەسف بە گوێرەی جۆرەکانی بگێڕەوە لە ڕۆماندا

وەسفی دەرەکی:

1- وەسفی ڕوخساری کارەکتەر

بگێڕەوەی هەمووشتزان، کە جێناوی کەسی سێیەمی نادیاری (ئەو) بەکاردەهێنێت بە شێوازی ناڕاستەوخۆ وەسفی کارەکتەر دەکات و ((یەکێك لە پایە گرنگەکانی کارەکتەرسازی ناڕاستەوخۆ، وەسفی ماتریالیی کارەکتەرەکانە. لەم جۆرە وەسفەدا حیکایەتخوان سوود لە وەسفکردنی باڵا و دەم و چاو و جل و بەرگ و سیمای دەرەوەی کارەکتەر وەردەگرێت، بۆ ئەوەی وێنەیەکی بەرجەستەی ئەومان پێشکەش بکات)). (ئەڵوەنی، 2009، ل130). بەمەش بگێڕەوە دەسەڵاتی تەواوی هەیە بە مەبەستی پیشاندانی ڕوخساری دەرەوەی کارەکتەرەکان. هەروەها زۆربەی لایەنەکانی ڕەهەندی فیزیکی، وەکو کورتی و درێژی باڵا و پۆشاك و ئەو کەرەستانەی بەکاری دەهێنێت، وێنە دەکێشێت و بۆ خوێنەری دەگوازێتەوە، چونکە ((جل و بەرگ گوزارشت لە جەستەی خاوەنەکەی دەکات)). (شێخانی، 2014، ل62). بۆ نموونە ئەو جلەی کارەکتەر دەیپۆشێ، گوزارشتە لەباری ئابووری و کۆمەڵایەتیی و دەروونی کارەکتەر.

بگێڕەوەی هەمانشتزانیش توانای وەسفی ڕوخساری کارەکتەرەکانی هەیە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ لە ڕووانگەی کارەکتەری سەرەکییەوە بە جێناوی (من) وەسفی ڕوخساری خۆی و کارەکتەرەکانی دیکە دەکات.

هەندێ جار بگێڕەوە ((تەنها لەدەرەوە شتەکان دەبینێت و شۆڕ نابێتەوە ناخی کەسەکان و ناچێتە شوێنیان و نازانێ بیر لە چی دەکەنەوە و هەست بە چی دەکەن، بۆیە هەر لەدیوی دەرەوەی ئەو کەسانە دەوەستێت و بە شێوازێکی بابەتی چیرۆکەکە دەگێڕێتەوە)). (سابیر، 2001، ل243). کە ئەمەش (ژیرار ژینێت) پێی دەڵێت (تیشکۆی دەرەکی)، ((لەم شێوەیەدا کارەکتەر لەپێشمان دەجووڵێتەوە، بێ ئەوەی ڕێ بدات بیروبۆچوونەکانی بزانین. لێرەدا بگێڕەوە کەمشتزانە)). (جینیت، 1998، ص201-202).

لە ڕووانگەی (ئەو)ی سنوورداردا بگێڕەوە کەمشتزانە و ڕووانگەی کارەکتەرێکی سەرەکی، یان لاوەکی دەکاتە ڕووانگەی خۆی و لەڕێی ئەوەوە وەسفی کارەکتەرەکانی نێو ڕۆمان دەکات. بە واتایەکی تر ئەوەی کارەکتەر نەیبینێت، بگێڕەوە ناتوانێ باسی بکات، بەمەش بگێڕەوە لە ڕووبەرێکی سنوورداردا دەخولێتەوە و ناتوانێ بچێتە نێو ناخی کارەکتەرەکانەوە و وەسفی ئەوێمان بۆ بکات و هەست و حەز و خولیایان لە نزیکەوە ئاشکرا بکات، تەنیا وەسفی ڕوخساریان دەکات. هەروەکو (مستەفا مەستور) لە باسی ڕووانگەی ئەم بگێڕەوەیەدا دەڵێت: ((ئەم ڕووانگەیە بەیەکێك لەلقەکانی ڕووانگەی بگێڕەوەی کەسی سێیەم دادەنرێت. لەم ڕووانگەیەدا بگێڕەوە وەکو بگێڕەوەی هەمووشتزانە، بەڵام تەنیا گوزارشت لەوە دەکات کە دەیبینێت)). (مستور، 1384، ص38).

ئامانج لە شێوەی درامی ئەوەیە، خوێنەر ڕاستەوخۆ ڕووبەڕووی کارەکتەرەکان ببێتەوە، کارەکتەرەکان لەسەر سەکۆی شانۆ نمایش دەکەن و خوێنەر وا هەست دەکات، لە ئێستادا ئامادەیی لەنێو ڕووداوەکاندا هەیە، بۆیە ئەم جۆرە شێوازە بۆ خوێنەر چێژبەخشە .

بگێڕەوەی کەمشتزان لەڕێی هەردوو هەستی بینین و بیستنەوە وەسفی ڕوخساری کارەکتەرەکان دەکات. ((ئەو بگێڕەوەیە وەکو ئەو چاوە وایە، کە تەنیا شتی بینراو لەسنووری بینیندا دەگوازێتەوە، هەروەها وەکو ئەو گوێچکەیە وایە، کە شتی بیستراو لەسنووری مەودای بیستندا دەبیستێت)). (العید، 1990، ص100). بەمەش دەسەڵاتی بگێڕەوە دیاری دەکرێت، کە توانای ئەوەی نییە نەستی کارەکتەرەکان شیبکاتەوە، تەنیا وەکو کامێرایەکی جووڵاو ئەو شتانەی دەوروبەری دەگوازێتەوە، کە دەکەونە بەر زوومی کامێراکەی بێ ئەوەی توانای هەبێت ئەودیوی ناخیان ئاشکرا بکات. ئەمەش ئەرکی خوێنەر زەحمەت دەکات لە تێگەیشتن و هەڵسەنگاندن و ناسینی کارەکتەرەکان، بەو پێیەی خوێنەر وەکو بینەرێك دەبێت لێکدانەوە و شرۆڤەی کار و کردەوەی کارەکتەرەکان بکات.

2- وەسفی ماڵ:

هونەری وەسف لای ڕۆماننووسە نەریتییەکان زیاتر بۆ ڕازاندنەوە لەنێو ڕۆماندا بەکار دەهات، بەڵام لەگەڵ بەرەپێشچوونی هونەرەکانی نووسینی ڕۆماندا، بە تایبەتی ڕۆماننووسانی فەرەنسی لە سەدەی نۆزدەهەمدا، وەسف ئەرکی دیکەی پێ سپێردرا، وەك پیشاندانی سروشتی دەروونیی کارەکتەر و خستنەڕووی تایبەتمەندیی ئەو ژینگەیەی کە ئەوان تیایدا دەژین.

(بەلزاك) وەك پێشەنگێك یەکەم کەس بوو کە ئەرکی وەسفی گۆڕی و پێی وایە کە ((یەکێك لە هۆکارەکانی تێگەیشتنە لە کارەکتەر، چونکە ئاوێزانێك لەنێوان کارەکتەر و دەوروبەرەکەیدا هەیە. وەسف لای ئەم ڕۆماننووسە ڕاڤەیە بۆ سروشت و مەزاجی کارەکتەرەکان. وەسفی ماڵ یان شوقە، بە مانای کێومالّکردنی ناو ئەم شوێنانە نایەت، بەڵکو بۆ ئەوەیە خوێنەر هەست بە تایبەتمەندیی ئەو کارەکتەرە بکات، کە لەوێدا ژیان بەسەر دەبات)). (رايمون، 2002، ص46 - 47). بەمشێوەیە (بەلزاك) ویستوویەتی لەڕێی وەسفی ڕوخساری کارەکتەر و جل و بەرگ و کەرەستەکانی ناو ماڵی کارەکتەرەوە، وێنەیەکی ریالیزمی جۆری ژیانی ئەومان بۆ بگوازێتەوە نێو ڕۆمانەکانی. لەمبارەیەوە (میشال بۆتۆر) دەڵێت: ((وەسفی ناو ماڵ و کەرەستەکانی جۆرێکە لە وەسفی مرۆڤەکان، کە ناکرێ دەستبەرداری ببین)). (بوتور، 1971، ص53). کەواتە کەرەستەکان ڕۆڵیان هەیە لە پیشاندانی مێژووی ژیان و ئاستی کۆمەڵایەتیی مرۆڤەکان لەو قۆناغەدا. بە واتایەکی تر هەموو وەسفێك ڕۆڵی هەیە لە ئەفراندنی واتا لەنێو دەقدا، یان لە وێناکردنی قۆناغ و سەردەمێکی دیاریکراودا.

لە ڕۆمانی نەریتیدا، شوێن تەنیا چوارچێوەیەك بوو بۆ لەخۆگرتنی ڕووداوەکان و جووڵانەوەی کارەکتەرەکان، بەڵام ئەم تێڕوانینە بۆ شوێن بەسەرچووە و ئێستا لە ڕەخنەی نوێدا شوێن توخمێکی گەوهەرییە لە بنیاتنانی ڕۆماندا و فرەڕەهەندییەو ڕۆڵێکی گرنگ دەگێڕێت لە بنیاتنانی کارەکتەرەکاندا، کە تیایدا کاریگەری لەسەر باری دەروونی و کۆمەڵایەتی و جۆری بیرکردنەوەی کارەکتەرەکان هەیە ((ڕەهەندی کۆمەڵایەتی پێویستییەکی گرنگی ڕێگەی هونەرییە، چونکە ڕێگەی هونەری باش، بینای پتەوی کۆمەڵایەتییە، بۆ نموونە ماڵ تەنیا ژوور و پانتایی ناوەوە و چنراوەکانی تر نییە، بەڵکو چۆنییەتی ژیانە تێیدا، هونەر ئەو چۆنیەتییەیە، ئەو پراکتیکە کۆمەڵایەتییەیە، کە دەورەکان ئاڵووێر دەکات، کارەکتەرەکانی تێدایە... کەواتە ماڵ بینای کۆمەڵایەتی خێزانە، ئەو ڕێکخستنە مادییەیە، کە خێزانێك لەخۆدەگرێت و پارێزگاری لێ دەکات و بەناوی ئەو خێزانەوە ناودەبرێ)). (محەمەد ساڵح، 2011، ل47)، بەڵام ئەم توخمە بە تەنیا ناتوانێ ئەو ڕۆڵە گرنگە ببینێت، ئەگەر لە پەیوەندییەکی تەواو بەناویەکداچوودا نەبێت لەگەڵ توخمە سەرەکییەکانی تری ڕۆماندا، لەبەر ئەوە شوێن ((بێ پەرەسەندنی قارەمان و گەشەکردنی ڕووداو و بەرجەستەبوونی شێواز، بەهایەك پەیدا ناکات)). (عارف، 2008، ل191). هەر بۆیە (ئالان رۆب گرییێ) پێیوایە: ((زۆر جار لەو کاتەدا وەسف بۆ بنیاتنانی دیکۆر و دیاریکردنی چوارچێوەی ڕووداو، و وێنەکێشانی شێوەی فیزیکی پاڵەوان و کارەکتەرە سەرەکییەکان بووە، بەمانە هەوڵیدەدا قەناعەت بە خوێنەر بکات بە هەبوونی واقیعێکی بابەتی دەرەوەی ئەدەب، جیهانێك پێدەچێت ڕۆماننووس هیچ نەکات تەنیا وێنەی بکێشێت و کۆپی بکات و تەواو بیگوازێتەوە وەك ئەوەی ئێمە لە بەرانبەر چیرۆکێکی مێژوویی، یان ژیاننامەیەك، یاخود هەر بەڵگەنامەیەکدا وەستابین)). (جرييه، د. ت، ص129 – 130). کەواتە ڕۆماننووس بە وەسفی ماڵ و کەرەستەکانی ناوی و وەسفکردنی ڕوخساری دەرەوەی کارەکتەرەکان، دەیەوێت دیمەنی دەرەوەی ئەوانمان پیشان بدات، بەڵام بەوەندە ناوەستێت، بەڵکو دەیەوێ دیوی ناوەوەی کارەکتەرەکانمان پیشان بدات. کە لە تەوەری دووەمدا بە وردی باسی دەکەین.

3- وەسفی سروشت:

شوێن توخمێکی سەرەکی پێکهاتەی تەلاری ڕۆمانە و هاوشانی توخمە پێکهێنەرەکانی ترە، بگێڕەوە ڕۆڵی هەیە لە پیشاندانی شوێن بە خوێنەر و بەستنەوەی بە توخمەکانی دیکەی ڕۆمانەوە. وەرگرتنی هەندێ ناوی شوێنی ڕاستەقینە لەلایەن بگێڕەوە و پێشکەشکردنی بە شێوەیەکی هونەری لە ڕۆماندا بۆ ئەوەیە هەستی واقیعییەت لای خوێنەر دروست بکات.

بگێڕەوە لەڕێی وەسفی شوێنی ڕووداوەکانەوە، بەهایەکی ئێستاتیکی بە دەقەکە دەبەخشێت، چونکە وەسفی شوێن ڕۆڵێکی گرنگ دەبینێ لە گواستنەوەی ڕووداوەکان و پێشکەشکردنی دیمەنەکانی ژیانی کارەکتەر بە خوێنەر، هەروەکو (احمد زياد محبك) وای بۆ دەچێت کە ڕەنگە وەسف ((ئامرازێکی سەرەکی بێت لە وێنەکێشانی شوێندا، هەوڵێکیشە بۆ بەرجەستەکردنی دیمەنێکی جیهانی دەرەکی لە تابلۆیەکدا کە بە وشە دروستکراوە و نووسەریش کاتێ وەسفی دەکات، وەسفی واقیعێکی پەتی ناکات، بەڵکو واقیعێك کە بەشێوەیەکی هونەری پێکهێنراوە)). (محبك، 2005، ص35).

بگێڕەوە ئەم وێنانە بە شێوەیەکی هونەری دەگوازێتەوە نەك کت و مت وەك خۆی. ڕووانگەی بگێڕەوە و ئەو جێناوەی بەکاری دەهێنێت، پێگەی بگێڕەوە و ڕۆڵی بگێڕەوە لە پیشاندانی جۆری وەسفەکان لەنێو دەقدا دیاری دەکات. ئەگەر ڕووانگەی بگێڕەوە جێناوی (ئەو)ی کەسی سێیەم بێت، ئەوا بگێڕەوە وەسفێکی گشتی کارەکتەرەکان و شوێنەکان دەکات و ڕواڵەتی دەرەوەیان

پیشان دەدات، تەنیا لەو بارەدا نەبێت، کە بە چاوی کارەکتەرێکی نێو ڕۆمان دیمەنەکان بگوازێتەوە، لەو کاتەدا بگێڕەوە توانای ئەوەی هەیە دیوی ناوەوەی کارەکتەرەکان وەسف بکات.

ئەگەر ڕووانگەی بگێڕەوە جێناوی کەسی سێیەمی (ئەو)ی بێ سنوور بێت، ئەوا بگێڕەوە بۆ وەسفی کارەکتەرەکان شۆڕ دەبێتەوە ناو ناخی ئەوان و هەروەها بە شێوەیەکی ورد دیوی دەرەوەی ئەوان و شتەکان بۆ خوێنەر وەسف دەکات، بەمەش وەسف پەیوەندییەکی پتەو و تێکچڕژاوی بە شێوازی گێڕانەوە و ڕووانگەی بگێڕەوەوە دەبێت، چونکە ((لە شێوازی گێڕانەوەی بابەتیدا وەسف هۆیەکە لە هۆیەکانی بنیاتنانی دەق لەلایەن بگێڕەوەی هەمووشتزانەوە، کە بە هۆی ئەوەوە چوارچێوەی کات و شوێنی ڕووداوەکان و ڕەفتار و سروشتی کارەکتەرەکان دیاری دەکات)). (ابراهیم، 1990، ص180). هەروەها بگێڕەوە ئەو ژینگەیەی کارەکتەر تێیدا دەژی فەرامۆش ناکات، لەم شێوازی گێڕانەوەدا هەمووی بۆ خوێنەر ئاشکرا دەکات.

وەسف ئامرازێکە بەدەست بگێڕەوەوە بۆ گێڕانەوە لەپاڵ تەکنیکەکانی تر بۆ دەرخستنی لایەنی کۆمەڵایەتی و مێژوویی و دەروونی و جوانکاری و... هتد. (محەمەد عەزام) بەپێی درێژی و کورتیی وەسفەکان دوو جۆر وەسفی دیاریکردووە: ((1- وەسفی درێژدادڕ، کە بگێڕەوە هیچ شتێك ناپەڕێنێت و هەموو وردەکارییەکان باس دەکات. 2- وەسفی هەڵچنراو، کە هەندێك شت دەگێڕێتەوە و لە هەندێك لایەندا بوار بە خوێنەر دەدات خۆی مەزەندەی چۆنییەتی بوونی شتەکان بکات)). (عزام، 2005، ص108).

بگێڕەوە لە وەسفی شوێندا هەندێ جار تەنیا بە کورتی و بە چەند وشەیەك وەسفی شوێنێك دەکات، ئەم وەسفکردنە تەنیا ڕۆڵی هەیە لە بەرەوپێشچوونی ڕەوتی ڕووداوەکان و پانتاییەکی فراوان لەنێو دەقدا ناگرێتەوە. جاری واش هەیە بگێڕەوە وەسفێکی دوور و درێژی شوێنی ڕووداو و کارەکتەرەکان دەکات، چونکە شوێن لێرەدا شوێنی سەرەکی ڕووداوەکانە، بۆیە بە وردی تیشك دەخاتە سەر ئەم جۆرە شوێنانە و گرنگیی ئەم شوێنانە بۆ خوێنەر ڕوون دەکاتەوە.

3. وەسفی دەروونی:

1- وەسفی دەروونی دەرەکی :

ئەم جۆرە وەسفە زیاتر ڕۆماننووسانی نەریتی پەنایان بۆ بردووە، کە بە شێوەیەکی دەرەکی لەڕێگەی پیشاندانی تووڕەیی و هەڵچوون و سوورهەڵگەران و فرمێسك ڕشتن و جووڵاندنی دەست و سەر، باری دەروونیی کارەکتەرەکانیان وەسف دەکەن بێ ئەوەی بە ناخی ئەواندا شۆڕببنەوە، ئەمەش بەو مانایە نایە، کە ئەوان وەسفی ناوەکییان پشتگوێ خستبێ، چونکە هەردوو ئەم جۆرە وەسفە لەو ڕۆمانانەدا دەردەکەوێ کە بەم شێوە نەریتییە نووسراون.

ڕۆماننوسانی نوێش توانیویانە لەڕێی هەردوو بگێڕەوەی هەمووشتزان و هەمانشتزانەوە وەسفی دەروونی دەرەکی کارەکتەرەکان بکەن.

بگێڕەوەی هەمووشتزان توانای ئەوەی هەیە وەسفی دەروونی دەرەکی تەواوی کارەکتەرەکان بکات. هەندێ جار ئەم بگێڕەوەیە لەڕێی وەسفی ڕوخساری کارەکتەرەوە باری دەروونیی ئەو بۆ خوێنەر ئاشکرا دەکات بێ ئەوەی بە ناخیدا شۆڕببێتەوە، ئەگەرچی دەسەڵاتی ئەوەشی هەیە.

بگێڕەوەی هەمانشتزانیش وەك لە ناوەکەیەوە دەردەکەوێت، بگێڕەوەیەکە زانیارییەکانی هاوشانی زانیارییەکانی کارەکتەری سەرەکییە، لەڕێی ئەوەوە وەسفی دەروونیی دەرەکی کارەکتەرەکان دەکات و ناتوانێ وەسفی ناوەوەی ئەوانمان بۆ بکات هەرچەندە لێشیانەوە نزیك بێت، تەنیا دەتوانێ لەڕووی دەرەوە باری دەروونییان وەسف بکات. بەمەش ئەم بگێڕەوەیە ((زیاتر پشت بە وەسفی دەرەکی دەبەستێت، واتە وەسفی جووڵە و دەنگی کارەکتەرەکان، بە هیچ شێوەیەك ناتوانێت بە ناخی کارەکتەرەکاندا ڕۆبچێت و بزانێت لە دڵ و دەروونیاندا چی هەیە)). (لحمدانی، 2000، ص48). کەواتە ئەم جۆرە بگێڕەوەیە لەڕێی کارەکتەری سەرەکییەوە باری دەروونیی کارەکتەرەکانی دیکە لە ئەنجامی هەڵسوکەوتی دەرەکییانەوە وەسف دەکات، بە شێوەیەك، کە ئاماژە بێت بۆ هەڵچوونێکی دەروونی ((لەم ئاستەدا ڕۆماننووس دەرفەت بە هەڵقووڵانی هەڵچوونە ناوەکییەکان دەدات، ئەوەی لەناو دەروونیی کارەکتەردا شەپۆلان دەکات. کاتێك کارەکتەر لەژێر کاریگەری ڕووداوێکدا توشی هەڵچوون دەبێت لەم حاڵەتەدا ڕۆماننووس بەشێوەیەکی هێمایی، لەڕێی مەشهەدەوە وەسفی ئەو هەستە دەکات کە بەهۆی ئەو ڕووداوەوە سەری هەڵداوە)). (ئەڵوەنی، 2017، ل197).

2- وەسفی دەروونی ناوەکی:

ئەم جۆرە وەسفە زیاتر بگێڕەوەی هەمانشتزان بە کاری دێنێ، لەبەر ئەوەی ئەم بگێڕەوەیە خۆی لە پشت یەکێك لە کارەکتەرەکان دەشارێتەوە، بۆ ئەم مەبەستەش جێناوی (من) بەکاردەهێنێت و ((کات و شوێن و کارەکتەر و ڕووداو هەموویان لە

ڕووانگەی یەكێك لە كارەكتەرەكانی نێو ڕۆمانەكەوە باس دەكات)). (قاسم، 1994، ص182). لەم شێوە گێڕانەوەیەدا، بگێڕەوە كاردەكات بەو ئاراستەی، كە وێنەی دیوی ناوەوە و پرۆسە دەروونییەكانی كارەكتەرەكان بۆ خوێنەر ئاشكرا بكات. ئەمەش زیاتر تایبەتە بە ڕۆمانی شەپۆلی هۆش. لەم شێوازەدا بگێڕەوە لەڕێی كارەكتەرێكی تر، یان كارەكتەر خۆیەوە وەسف دەكات.

بگێڕەوە لە شێوازی ڕاستەوخۆدا باری دەروونیی كارەكتەرەكان و سۆز و هەڵچوونیان بەهۆی كاریگەریی كارەكتەرەكانی ترەوە لە ئەنجامی بەریەككەوتن و كاریگەرییان بەسەر یەكەوە پیشان دەدات، بۆ ئەمەش تەكنیكەكانی گفتوگۆ و خۆدواندن و فلاشباك بەكاردێنێت، بۆ دەرخستن و ناسینی باری هزری و دەروونییان.

جگە لەم بگێڕەوەیە، بگێڕەوەی هەمووشتزانیش ڕۆڵی هەیە لە دەرخستن و لێكدانەوەی باری دەروونی و زەینیی كارەكتەرەكاندا و لەڕێگەی وەسف و ڕوونكردنەوەوە دەبێتە ڕێنیشاندەرێك بۆ خوێنەر تا زانیاری زیاتر لەسەر ناخی كارەكتەركان بزانێت. (تۆدۆرۆف) پێی دەڵێ: ((بینین لەناوەوە و بەوە جیادەكرێتەوە، كە كارەكتەر هیچ لە بگێڕەوە ناشارێتەوە، واتە بگێڕەوە هەموو شتێك لەبارەی كارەكتەرەوە دەزانێت)). (العاني، 1994، ص175). بە ئەنجامدانی ئەم كارەش بگێڕەوە لەبری نووسەر لێكدانەوە بۆ دەروونی كارەكتەرەكان دەكات، بەمەش پەیوەندیی نێوان ڕۆماننووس و دەق ئاشكرا دەبێت.

3- وەسفی دەروونی ئاوێتە:

لەم جۆرە وەسفەدا بگێڕەوە هەمووشتزانە و دەسەڵاتی ڕەهای هەیە بۆ ئاشكراكردن و وەسفكردنی هەردوو دیوی دەرەوە و ناوەوەی كارەكتەر و بە ئاسانی لەدەرەوە بۆ ناوەوە و بە پێچەوانەكەشی دەچێت، بە شێوەیەك وەسفێكی ئاوێتەمان پێشكەش دەكات، مەرجیش نییە ئەو كارەكتەرە سەرەكی بێت، بەڵكو بگێڕەوە ئازادە لە وەسفكردنی هەردوو دیوی هەر كارەكتەیێك، كە خۆی هەڵیدەبژێرێت.

یەكێك لە لایەنە ئەرێنییەكانی بەكارهێنانی ئەم جۆرە بگێڕەوەیە لەلایەن ڕۆماننووسەوە ئەوەیە، كە ((بگێڕەوە دەتوانێت جارێك یان زیاتر لە جارێك بەنێو ناخی هەر كارەكتەرێكدا ڕۆبچێت، كە نووسەر هەڵیدەبژێرێت)). (كریس، 2009، ص242)، بۆ ئەم مەبەستەش بگێڕەوە جێناوی (ئەو)ی كەسی سێیەمی تاك بەكاردێنێ.

باری دەروونی كارەكتەرەكانیش ڕەهەندێكی گرنگە، كە بگێڕەوەی هەمووشتزان بە وەسفێكی ئاوێتە دەیخاتەڕوو، ((كە لەبەرئەنجامی كاردانەوەی خود لەگەڵ دەوروبەردا و كاریگەریی دەوروبەر بەسەر خودی ڕەفتارەكانی كارەكتەرەكانی)). (دەوڵەت، 2011، ل 104)، نێو ڕۆمان دەردەكەوێت.

لەگەڵ پەرەسەندنی ئەم ژانرەدا لە فەرەنسا، بە تایبەتی لەسەر دەستی (ڤلۆبێر) ((ئەركی وەسف گۆڕانی بەسەر داهات و تەنیا بەوە نەوەستا كە لەدەرەوە وەسفی ڕوواڵەت و ڕوخساری كارەكتەرەكان بكات، بەڵكو لەپاڵ ئەمەشدا چووە ناو ناخی كارەكتەرەوە بۆئەوەی دۆخی هەڵچووی ئەومان بۆ ئاشكرا بكات)). (ئەڵوەنی، 2017، ل199). بگێڕەوە ئەمەش بۆ ئەوە دەكات تا زانیاری لەسەر هەردوو دیوی دەرەوە و ناوەوەی كارەكتەرەكان بە خوێنەر بدات و خوێنەر بە مەرام و نیازەكانی كارەكتەرەكان ئاشنا بكات.

4. بنیاتی وەسف بە گوێرەی جۆرەكانی بگێڕەوە لە نموونەی ڕۆمانەكاندا

بنیاتی وەسف بە گوێرەی بگێڕەوەی هەمووشتزان:

1- بنیاتی وەسفی كارەكتەر

بگێڕەوەی هەمووشتزان كارەكتەرەكان بە شێوەی ناڕاستەوخۆ (پانۆرامی)، كە شێوەی (گێڕانەوەیی)شی پێ دەگوترێت، پێشكەش دەكات و لەم شێوازەدا زیاتر پشت بە وەسف و گفتوگۆ دەبەستێت لە گێڕانەوەدا و كەمتر ڕێ بە لێكدانەوەكانی خوێنەر دەدات .

أ- وەسفی كارەكتەری سەرەكی: لە ڕۆماندا كارەكتەری سەرەكی شوێن و پانتاییەكی زۆری بۆ تەرخان دەكرێت، لەبەر ئەوە ((ناتوانرێت بە یەك ڕستە یان چەند ڕستەیەكی كەم گوزارشتی لێبكرێت)). (موير، 1965، ص138)، بەتایبەتی لەكاتی بنیاتنانیدا.

بۆ ئەوەی بگێڕەوەی هەمووشتزان هەموو لایەنەكانی ژیانی (شێخاڵ) كارەكتەری سەرەكی ڕۆمانی (نۆرینگ)مان بۆ ئاشكرا بكات، پێویستی بە كۆمەڵێك لایەن هەیە كە زەمینەسازییان دەوێت، تا لە وێنەكێشانی كارەكتەری سەرەكیدا بڕوا بەخوێنەر بهێنێت و هیچ جۆرە ناكۆكییەك لەنێوان ئەو هونەرانەی كە بەكاریان دێنێ، لەگەڵ هەڵسوكەوتی ئەودا دروست نەبێت. واتە پەیوەندییەكان دینامیكییانە بن، نەك دروستكراوییان پێوە دیار بێت. ئەم جۆرە وەسفانە لەو كاتانەدا بگێڕەوە بەكاریان دێنێت، كە مەبەستی بێت ((دیمەنی دەرەكی كارەكتەر و سنوور و ڕەهەندەكانی شوێن، سیمای شتەكانی ناوی، یان دەوروبەری پێشكەش بكات. ئەمەش

کردەیەکە زەمینە خۆشکردنێکی گەرەکە، کە گێڕانەوەکە ئەنجامی دەدات تاوەکو خوێنەر ئامادە بکات بۆ پێشوازیکردنی، هەروەها بۆ دەرفەتدانە بە وەسف بۆ ئەوەی خۆی ڕابگەیەنێت)). (محفوظ، 2009، ص47).

لەبەر ئەوەی ڕۆمان وێنەی ژیانی کۆمەڵگە دەکێشێ و ژیانیش بێ جووڵە نابێ، کە بوونەوەرەکان بە تایبەتیش مرۆڤ ڕۆڵی سەرەکی لەو جووڵەیەدا دەگێڕێت، لەکاتێکیشدا کە جووڵەی جەستە ڕەنگدانەوەی جووڵەی هزرە، دوای لێکدانەوە هزرییەکانی (شێخاڵ)، ڕەنگدانەوەی لەسەر جووڵەی جەستەی دروست کرد و لەو بەیانییە سارد و سڕەدا، دەستی بە گەشتەڕاوەکەی کرد بە پێچەوانەی ئەو پڕوپاگەندانەی باسی ئەوەیان دەکرد، کە ساڵێکی شووم و بەدیۆمە و بە کەڵکی ڕاو نایەت.

بگێڕەوەی هەمووشتزان، کە زانیاریی لەسەر دەرەوە و ناوەوەی کارەکتەرەکان هەیە، بەم شێوەیە وەسفی ڕوخساری کارەکتەری سەرەکی و جووڵە دەرەکییەکانی دەکات و دەڵێت: ((هەردوو دەستەکانی خۆی لێیان نزیك کردەوە، کە تینی گەرمییان گەیشتێ، ناو لەپی لەیەك خشاندن و بەدەموچاوی خۆی داهێنا. هەر خێرا خێرا، جگەرەیەکی بۆ دەمی برد، سەری خۆی بۆ پەنگرە ئاگرێ شۆڕ کردەوە)). (بەرزنجی، 2006، ل16).

لە ڕۆمانی (مرۆڤە کۆیلەکان)یشدا، (میرزا حەمەشەریف) کارەکتەری سەرەکی ڕۆمانەکە دوای ئازادبوونی لە بەندیخانە، کە بە تۆمەتی گەندەڵی زیندانی کرابوو، دەچێتەوە گوندی باپیرانی و گرفتە دەروونییەکانی ساڵانی ڕابردووی جارێکی دیکە سەرهەڵدەدەنەوە و مردنی (پەریخان)ی هاوسەری و (باپیر سەلمان)ی تاکە دۆست و هاوڕێی و تەنیایی و خەم و ئازارەکان و ...هتد، وای لێدەکەن، کە گۆڕانکاری زۆر بەسەر ڕوخساریدا بێ و بگێڕەوەش بەمشێوە وردە وەسفی ڕوخساری (لالۆ میرزا)مان بۆ دەکات: ((پیستی سەر و روخسار و دەست و پەنجەکانی، وەك بڵێ ی لەسەرئاگرێکی نیوەمر دانرابێ، پەیتا پەیتا گرژ هەڵدە گەڕان و چورچو چەوێڵیان دەکەوتێ. لە سەر و ڕیشی سپی و دەمو ددانی بەیەکدا قۆپاوییەوە، وەك پیرێکی رزاوەی سەد ساڵی دەهاتە بەر چاو)). (بەرزنجی، 2015، ل132).

بگێڕەوەی هەمووشتزان، کە دەسەڵاتێکی بێ سنووری هەیە و ئاگاداری دیوی دەرەوە و ناوەوەی کارەکتەرەکانە، هەر بەوەندە ناوەستێ کە ڕوخساری دەرەوەی کارەکتەرەکانمان پیشان بدات، بەڵکو هزر و بیرکردنەوەی ئەوانیش بۆ خوێنەر ئاشکرا دەکات. لەبەر ئەوەی یەکێك لە تایبەتمەندییەکانی کارەکتەری سەرەکی، بەشداریکردنی کارایە لەنێو ململانێکاندا، هەر لەسەرەتادا ڕووبەڕووی کێشەکان دەبێتەوە، (شێخاڵ)یش کە کارەکتەری سەرەکی ڕۆمانی (نۆرینگ)ە، هەر لەسەرەتاوە هەست بەم ململانێیە دەکات و بگێڕەوەش ئەم هەستەی ناوەوەی ئەومان بۆ ئاشکرا دەکات: ((کەتنکەر، دەزانیت منداڵەکانی (مینە بەگ) پێڕاگەیشتوون و عەشیرەتەکەی خۆیان، هەموو کۆکردۆتەوە. هەموو ڕۆژێ هەڕەشە و گەف و گوڕت بۆ دەنێرن و خوێنی باوکیان لەمل تۆ شەتاوە. داوای تۆڵە و داوای بەشە موڵکی خۆیان دەکەنەوە، تۆش گەڕای گەڕای کەست نەدیتەوە ئێمە نەبێ)). (بەرزنجی، 2006، ل17).

بگێڕەوەی هەمووشتزان بە پیشاندانی دیوی ناوەوەی کارەکتەری سەرەکی، زانیاریمان دەربارەی ئەوە پێدەدات، کە (مینە بەگ) بە دەستی (بەکراغە) و پیاوەکانی لە ڕابردوودا لەناوچووە، ئێستاش کە منداڵەکانی پێگەیشتوون داوای خوێنی باوکیان لێ دەکەن.

لە (مرۆڤە کۆیلەکان)یشدا بگێڕەوە ئەو سەختی و ناخۆشییانەی، کە کارەکتەری سەرەکی لە ژیانیدا پێیدا تێپەڕیوە، دەکاتە مۆنۆلۆگێك و لەزەینی ئەوەوە پێشکەشمانی دەکات: ((لە دڵی خۆیا دەیوت دەبێ مێژوو نوسێك پەیدابێ تا هەموو ئەو شتانەم بۆ بکاتە مێژوو، یان نوسەرێك پەیدا بێت هەموو ڕوداوەکانم بۆ بکاتە چیرۆك !؟)). (بەرزنجی، 2015، ل23). بەمەش بگێڕەوە شۆڕدەبێتەوە ناخی کارەکتەر و وەسفی ناوەوەیمان بۆ دەکات و زانیاریمان دەربارەی بیرکردنەوە پەنهانەکانی پێدەدات.

وەك باسمان کرد، بگێڕەوەی هەمووشتزان وەسفی دەرەوە و ناوەوەی کارەکتەری سەرەکیمان بۆ دەکات و توانای ئاشکراکردنی هەموو لایەنێکی ژیانی ئەم کارەکتەرەی هەیە.

ب- وەسفی کارەکتەری لاوەکی: ڕۆماننووس ژیرانە بەرنامەداڕێژی بۆ ئەفراندنی هەر کارەکتەرێکی نێو ڕۆمانەکانی دەکات، سەرەکی بێت، یان لاوەکی. بەمەش لە گێڕانەوەی هەر ڕووداوێکی نێو ڕۆماندا، لەپاڵ کارەکتەری سەرەکیدا، کارەکتەری لاوەکیش باس دەکرێت. بەو مانایەی کە هەمیشە کارەکتەری سەرەکی ئەنجامی ڕووداوەکان بەلایەکدا دەخات، بەڵام لەگەڵ ئەویشدا هۆکارەکەی فەرامۆش ناکرێت، کە کارەکتەری لاوەکییە، چونکە هیچ کارێك نییە هۆکارێکی لەپشتەوە نەبێت. (بەکراغە) و پیاوەکانی لە (نۆرینگ) و (کاکە شین و دینۆ)ش لە (مرۆڤە کۆیلەکان)دا هەمان ڕۆڵ لەم ڕۆمانانەدا دەگێڕن و دەبنە هۆی جووڵاندنی کارەکتەرە سەرەکییەکانی هەردوو ڕۆمانەکە.

بگێڕەوەی هەمووشتزان، تەنیا زانیاری لەسەر کارەکتەری سەرەکی لەبارەی دەرەوە و ناوەوە نییە، بەڵکو دەتوانێ وەسفی دەرەوە و ناوەوەی کارەکتەرە لاوەکییەکانیشمان بۆ بکات، چونکە ڕەنگە ((هەندێك جار ئەگەر واپێویست بکات، باس لە وردترین

لایەنی ژیانی کارەکتەر بکرێت، مەرج نییە تەنیا کارەکتەری سەرەکی بگرێتەوە، بەڵکو جاری وا هەیە رووداوی رۆمانەکە وادەکات لاوەکیترین کارەکتەر وردترین لایەنی ژیانی دیاربخرێت)). (شێخانی، 2014، ل41). بەمشێوەیە بگێرەوە بە ئاسانی دەتوانێ لە کارەکتەرێکەوە بۆ کارەکتەرێکی دیکە بچێ و دیوی ناوەوە و دەرەوەی ئەوانمان بۆ ئاشکرا بکات. بۆ نموونە کاتێك (دێوانە مەمۆ)ی کارەکتەری لاوەکی (نۆرینگ) وەك پیشەی هەمیشەیی شەوانی دەچێتە سەر (بستی هەرمك)، کە تەپۆلکەیەکی (هەوارە بەرزە)یە بۆ زیکر و تەهلیلە کردن، تا گوندەکەیان لە دێو و درنج بپارێزێ، ئا لەو کاتەدا (ونە)ی گاوان لە جێژوانی شەوانیدا، ئاوێنەیەکی بە دیاری پێشکەش بە (کۆچەر)ی خۆشەویستی دەکرد، لەپڕ تیشکی مانگە شەو لەو ئاوێنەیەوە پێچەوانە دەبێتەوە و وەك بریسکەیەك بەر چاوی (دێوانە مەمۆ) دەکەوێ و لەویش وایە کە ئەمە تیشکی چاوی (دێوی گەڕگەڕ)ە و دەکەوێتە دوایان، ئەوانیش بۆ ئەوەی ئاشکرا نەبن، هەر یەك بەلایەکدا ڕادەکەن و خۆیان حەشاردەدەن. ئەم ڕووداوە (دێوانە مەمۆ) تووشی ترس و دڵەڕاوکێیەکی زۆر دەکات و بەو هۆیەوە دووچاری تایەکی قورس دەبێت و لەکاتی گەڕانەوەیدا بۆ گوند، ((مووچڕکێکی تەزیو و لەشرچێن، لە بنی پێیەوە هەڵدەسا و لە تەپڵی سەری دەردەچوو... دڵی کەوتە لێدان... لەبەر چرقە چرقی ددانەکانی، چەند ئاخ و ئۆفێکی لەدەم دەرچوو... بەلەرزە لەرز و دڵە ڕاوکێوە، بلەز خۆی لە ماڵێ کوتایەوە)). (بەرزنجی، 2006، ل 143 – 144).

بگێڕەوەی هەمووشتزان جگە لە وەسفکردنی ڕوخساری کارەکتەرە لاوەکییەکان، توانای دەرخستنی دیوی ناوەوەی ئەوانیشی هەیە. ئەوەتا لە (مرۆڤە کۆیلەکان)دا، کاتێك کە (پەریخان) بۆ ژوورەکەی (سارا سامئان)ی خزمەتکاری دەچێ تا شتێکی پێ بڵێ، کە دەرگای ژوورەکەی دەکاتەوە پەیکەرێکی ڕووت دەبینێ، کە (سارا سامئان) بوو تازە لە گەرماو هاتبووە دەر و خەریکی خۆ وشککردنەوە بوو. بگێڕەوەی هەمووشتزان بەم دیمەنە باری دەروونیی (پەریخان)مان بۆ ئاشکرا دەکات، کە ئەمە دەبێتە وەرچەرخان و نیگەرانییەکانی (پەریخان) بەرانبەر بە خزمەتکارەکەی قووڵتر دەکاتەوە: ((چەند ختووکەو خەیاڵێکی مەترسی دار بەگووڕ هاتنە ناو مێشکیەوە: (ئەگەر بەو رووتیە بچیتە ناو خەیاڵی (میرزا)... ! ئەو کاتە من چیم پێ دەکرێ...؟ خوا هاوار و خوا تۆبە...!!).)). (بەرزنجی، 2015، ل72). لەمەوە بۆمان دەردەکەوێ، کە بگێڕەوەی هەمووشتزان بە ئاسانی دەتوانێ لەدیوی ناوەوە بۆ دیوی دەرەوەی کارەکتەرەکان و بەپێچەوانەکەشی بچێت.

2- بنیاتی وەسفی ماڵ

وەسف لەو ڕۆمانانەدا کە بە بگێڕەوەی هەمووشتزان گێڕدراونەتەوە، پانتاییەکی زۆری داگیرکردووە. بگێڕەوە هیچ شتێك ناپەڕێنێ، ئەوەی خۆی بیەوێ بە وردی بۆ خوێنەری ئاشکرا دەکات. (ژیرار ژینێت) لەمبارەیەوە دەڵێت: ((وەسف بێ گێڕانەوە سەختترە لە گێڕانەوە بێ وەسف)). (الكتاب، 2002، ص43)، بۆیە بگێڕەوە بە وەسف جۆری جل و بەرگ و شێوەی ڕوخساری کارەکتەرەکان و دیوی دەرەوە و ناوەوە و ژینگەی کارەکتەر و ڕووداوەکان و ...هتد، هەمووی دەخاتە بەر چاو.

لە ڕۆمانی (نۆرینگ)دا کاتێك (شێخاڵ) لەو بەیانییەی دەیەوێ بۆ ڕاو بچێت، دەست دەکاتە چەند ئەنگوتکە هەویرێك، کە هاوسەرەکەی بۆ نانکردنی ئامادەکردبوون، بۆ ئەسپ و ماینەکەی دەباتە تەویلە و پێیانی دەدات. دوای چەند سەرنجێك لە ئەسپ و ماینەکەی، ((سەیرێکی ئاخوڕە درێژەکەی کرد، کە بەقەد دیواری خانووە جەزیرییەکەدا درێژ ببووەوە. هەر لەنزیك ئاخوڕی وڵاغەکانەوە ڕووی خۆی بۆ لای دەرگاکە وەرچەرخاندەوە، ... بەخۆ و بەچرا ڕەشەکەی دەستی هاتەوە دەرەوە. دوای هەناسە هەڵکێشانێکی کورت، فووی لەچراکە کرد و چوو لەنێو دەلاقە هیس گرتووەکەی دانایەوە)). (بەرزنجی، 2006، ل19 – 20).

بگێڕەوەی هەمووشتزان بێ ئەوەی ڕەوتی گێڕانەوەکەی بوەستێنێ، وەسفێکی تایبەتی ناو ماڵی (شێخاڵ) و کەل وپەل و ئاژەڵەکانمان بۆ دەکات. ئەم برگە وەسفییانە کە تێکەڵی گێڕانەوە دەبن، گێڕانەوەکە بە هەندێك جووڵەی وەسفی دەکرێت، کە ئەستەمە لێك جیابکرێنەوە. ئەم جۆرە وەسفانە لەخانەی وەسفی جووڵاون، کە ئەمەش باشترین شێوەی پەیوەندیی وەسف و گێڕانەوە دەردەخەن. ئەم وەسفەش لەدەرەوەی کاتی گێڕانەوە دانەنراوە، بەڵکو بووەتە بەشێك لە ڕەوتی ڕووداوەکان.

ئەم دیاردەیە لە (مرۆڤە کۆیلەکان)یشدا دووبارە دەبێتەوە، ئەوەتا بگێڕەوەی هەمووشتزان لە وەسفی نێو ماڵی (میرزا حەمەشەریف)دا کاتێك کە (باپیر سەلمان)ی خزمی بە نیازە سەردانیان بکات، ئەوەمان بۆ ئاشکرا دەکات، کە (میرزا) باری دارایی سەروو مامناوەندییە و خانووی کاشیکراو و خزمەتکاری هەیە: (((پەریخان) چاوێکی لە کارەکەرەکەی کرد تا دەستبەکار بێ، ئەویش یەکسەر هەڵسایەوە بەر لەهەموو شتێك، دەستی دایە سۆندەی ئاو، کەوتە پاك کردنەوەی حەوش و هەیوان و رارەوەکە... پاشان کەوتە رێکخستنی ژووری میوان. ... گوڕی دەدایە خۆی, سەر مێزو تەپڵەکانی پاك دەکردەوە و کاشیەکانی دەسڕیەوە)). (بەرزنجی، 2015، ل52 – 53).

3- بنیاتی وەسفی سروشت

بگێڕەوەی هەمووشتزان بە گوێرەی پێویستیی نێو دەقەكە، وەسفەكان بە كورت و درێژی، گشتی و تایبەتی، پەرش و بڵاوی نێو دەقەكە دەكات. ((پەیوەندی نێوان وەسف و شوێن، پەیوەندییەكی دیاری ناو پرۆسەی گێڕانەوەی ڕۆمانەو ئەوە دەسەلمێنێت كە ڕۆمان بە ئەندازەی ئەوەی هونەرێكی زەمەنییە، ئەوەندەش هونەرێكی شوێنییە و ڕۆماننووس لەڕێی بنیاتی شوێن و وەسفی شوێنەوە دەیەوێت كارەكتەر و ڕووداو، و زەمەنی ڕووداوەكان بۆ خوێنەر ئاشكرا بكات)). (ئەڵوەنی، 2017، ل190).

بگێڕەوەی هەمووشتزان وەسف و دیمەنەكان بۆ ئەوە باس دەكات، تا ڕەوتی گێڕانەوەی ڕووداوەكان خاو بكاتەوە، یان خێرای بكات. بگێڕەوە بە دوور و درێژی و بە گشتی وەسفی سروشتمان بۆ دەكات، بەڵام لە ڕووانگەی كارەكتەری سەرەكییەوە. ئەوەتا لە ڕۆمانی (نۆرینگ)دا، لە دیدی (شێخاڵ)ەوە وەسفی سروشتی ناوچەكەمان بۆ دەكات و دەڵێت: ((سەر لەبەیانیەكی ساف و سوو سارد و زەردە هەتاو و دەشت و ڕاستان و (هەوارە بەرزە) و هەموو گوندەكانی تر، لەگەڵ هەڵم و هەناسەی پێچ و لوولی دۆڵە شاخ و تەڕاویلكەی دارستان و بنارەكاندا تێكەڵ بەیەك ببوون. (ئاسمان دڕە) و گەوە و گردۆلكە و (پیر كەرەم)… كەوتبوونە دەریای پرپشك و پشكۆی ئاورینگان. (دۆڵە واش) بەدار و بەردیەوە، بەباڵداری پەڕ ڕەنگین و بەرزە فڕیەوە، بەمەل و مەلیچكەی دەنووك ئاڵ و تووك نەرمیەوە… هەموو بەجارێ كەوتبوونە باڵە فڕ و جووكە جووك)). (بەرزنجی، 2006، ل109).

هەمان دیاردە لە دیدی (لالۆ میرزا) كارەكتەری سەرەكی (مرۆڤە كۆیلەكان)دا دووبارە دەبێتەوە، كاتێك خووی بەوە گرتبوو ڕۆژانە لەبەر دڵتەنگی خۆی لە ئاوایی بچێتە دەرەوە و ڕووبكاتە سروشت و دەشت و دەر، لەو شوێنەی كە ڕۆژانە لێی دادەنیشت، بگێڕەوە لە دیدی ئەوەوە ئەم وەسفانەی سروشتمان بۆ دەخاتە بەرچاو: ((بە چاوە كزەكانی سەیری دۆڵ و لوتكە شاخو تلۆفكی دارە گەڵا وەریوەكانی دەكرد. هەندێ جاریش سەرەنجوڕامانی بۆ كەشكەڵانی ئاسمان بەرز دەكردەوە، هەڵۆ بەرزەفڕەكانی دەكەوتە بەچاو … ئەوەندە بە سۆزو خۆشی سەیری باڵندەكانی دەكرد, وەك بڵێی ئەویش هەوڵ بدا باڵی لێ بڕوێو لەگەڵ ئەوانا بۆ ڕژدایی ئاسمان بەرز بێتەوە)). (بەرزنجی، 2015، ل171). بە گوێرەی ئەم كۆپڵە وەسفییە، بۆمان دەردەكەوێ كە (لالۆ میرزا) لە سروشتدا باری دەروونی ئاسوودەترە وەك لەوەی كە لەنێو ماڵدایە. بەو مانایەی دەتوانین بڵێین دیمەنی هەر شوێنێك ڕەنگدانەوەی باری ژیانی كارەكتەرەكانیەتی، بە جۆرێك كە دەتوانێ ببێتە فاكتەرێك بۆ ڕەنگدانەوەی هەڵچوونی ئەرێنی، یان نەرێنی لەو دۆخەی كە تێیدایە. ئەو كاتە وشەی پانتایی دەتوانێت چەمكی شوێن بە هەموو ئەرك و واتاكانیەوە لەخۆ بگرێت، لەبەر ئەوەی پانتایی ((گشتگیرتر و بەرفراوانترە لە شوێن و سەرەڕای پەیوەندییەكانی بە ڕووداوەوە تێڕوانینی كارەكتەرەكانیش لەخۆ دەگرێت)). (الفیصل، 1999، ص256).

وەسفەكان لەم ڕۆمانانەدا بوونەتە هۆی خاوبوونەوەی جووڵەی گێڕانەوە، ئەمەش بەندە بە جۆری ڕووانگەوە، هەروەها بوونی چەندین بەسەرهاتی تر لەنێو بەسەرهاتی سەرەكیدا بووەتە هۆی ئەوەی وێڕای ڕووانگەی بگێڕەوەی هەمووشتزان، ڕووانگەی كارەكتەرەكانیش لە چەندین دیمەن و، وەسف و هونەرەكانی تری گێڕانەوەدا بەرچاو بكەوێت و هەموویان لە بەرژەوەندیی ڕووانگەی بگێڕەوەی هەمووشتزاندا بن.

5. بنیاتی وەسف بە گوێرەی بگێڕەوەی هەمانشتزان:

1- بنیاتی وەسفی كارەكتەر

وەسف وەك بنەمایەكی سەرەكی كارەكتەرسازی لە هەردوو ڕۆمانی (كانگەی بەڵا) و (گۆڕە درەوشاوەكان)دا لەژێر ڕووانگەی بگێڕەوەی كارەكتەر دایە، كە بە جێناوی (من)ی كەسی یەكەمی تاك و بە ڕووانگەیەكی ناوەكی – خودی (كارەكتەری سەرەكی) وەسفی خۆی و كارەكتەرەكانی تر دەكات.

بەمشێوەیە بگێڕەوە بە پیشاندانی كارەكتەری سەرەكی هەوڵدەدات ڕووانگەی ئەم كارەكتەرە بكاتە ڕووانگەی خۆی، هەروەكو لە درامادا سەرنجی خوێنەر و بینەر تەنیا بەرەو ئەم كارەكتەرە دەچێت، ئەمەش دەبێتە هۆی دروستبوونی كاریگەرترین شێوەی درامی.

وەسفی كارەكتەر لە هەردوو ڕۆمانەكەدا لە شێوەی ڕاستەوخۆدایە، هەروەكو (ریمۆن كۆنان) دەربارەی ئەم شێوەیە دەڵێت: ((زۆربەی ڕۆمانەكانی سەدەی بیستەم لە شێوەی ڕاستەوخۆدان و پیشاندانی كارەكتەرەكان هەڵدەبژێرن و ئەمەش بۆ ڕێزگرتنە لە تواناكانی خوێنەر بەرامبەر وەرگرتن و هەڵسەنگاندن و ئەنجامگیری لەسەر بنەمای ڕەفتارەكانی كارەكتەر فۆرمی خۆی

وەردەگرێت)). (تولان، 1386ش – 2007م، ص164). كەواتە لەم شێوازەدا كارەكتەر، یان لەڕێی خودی خۆیەوە پیشان دەدرێت، یان لەڕێی كارەكتەرێكی ترەوە و زیاتر جێناوی (من) تا جێناوی (ئەو) بەكاردێت.

هەر بۆ نموونە لە ڕۆمانی (كانگەی بەڵا)دا لەوەسفی ڕاستەوخۆی ئەم ڕۆمانەدا، كارەكتەر بە دوو شێوە پیشان دەدرێت:

أ- بنیاتی وەسفی خودیی كارەكتەری سەرەكی:

لەم شێوەیەدا (دارا)ی كارەكتەری سەرەكی ڕۆمانی (كانگەی بەڵا) بە وەسفێكی خودی و بە شێوەیەكی پچڕ پچڕ وەسفی خودی خۆی و بە ڕووانگەیەكی ناوەكی وەسفی كارەكتەرەكانی تر دەكات. بۆ نموونە (دارا) لە وەسفی خۆیدا بەمشێوەیە باسی ڕوخساری دەكات، كە بەهۆی نەخۆشیەكەیەوە چەندین نیشانەی لێ بەدەركەوتووە و دەڵێت: ((بەم شێوەیە، نەخۆشیەكەم گەلێ لێ وەگران كەوتبوو، كاری لە هەموو پێستی لەشم كردبوو ، جەستەم هەموو ماك ماك بوو . لە هەندێ شوێنیشا پفكەو وردە دوومەڵ سەریان دەرهێنابوو ئاوو زرزرەیان لێ دەهاتە خوارەوە)). (بەرزنجی، 1988، ل144). بەم شێوەیە (دارا) لە وەسفێكی وەستاودا جەستەی خۆیمان بۆ وەسف دەكات.

بگێڕەوە لەسەر زاری (دارا) دەرخستنی لایەنی دەروونیش فەرامۆش ناكات و دوای ئەوەی كە لەماڵی باوكی لەسەر تاپۆكردنی موڵكەكان كێشە و دەمەقاڵێ دروست دەبێت و (دارا) هەست دەكات ستەمی لێكراوە، بە تەنگەتاوی دەگەڕێتەوە ماڵەكەی خۆی و بگێڕەوە وەسفێكی وردی ناخی ئەومان بەمشێوە بۆ دەخاتەڕوو: ((كەوتمە وردو خەیاڵان ، بەڵام ئاگرێكی ئەوەندە ئەنگێز لەناو دڵ و دەروونم دا هەڵگیرسابوو وەك قاورمە چز چز دەیبرژاندم ، چەندی دەمكرد بەرگەییم نەدەگرت)). (بەرزنجی، 1988، ل114).

ئەم دیاردەیە لە ڕۆمانی (گۆڕە درەوشاوەكان)یشدا بەرچاو دەكەوێت كاتێك كە (پیرۆز) كارەكتەری سەرەكی دوای چاكبوونەوەی لە نەخۆشییەكەی و گەڕانەوەی بۆ كارگە، بەم بۆنەیەوە (یاسین) و فەرمانبەرەكانی دیكە نیوەڕۆ خوانێكی بۆ ساز دەكەن، بەڵام (پیرۆز) هیچ خۆشیی بەم نیوەڕۆخوانە و كۆبوونەوەیە نایەت و بەم شێوەیە باسی كاردانەوە و، وەسفی ڕوخساری خۆی بەرانبەر بە گاڵتە و گەپەكانی (یاسین) دەكات: ((ئەو كاتەش من لە جێی خۆم هەڵسابوومەوە، زەردەخەنەیەكی بەزۆر و نا بەدڵ، لەگەڵ سووربوونەوە شەرماوییەكەی سەر ڕوخسارما تێكەڵ بەیەكتر بوون)). (بەرزنجی، 2008، ل82). لەمەوە ئەوەمان بۆ دەردەكەوێ كە كارەكتەری سەرەكی بۆ ئەوەی وا پیشان بدات كە خۆشحاڵە بە نیوەڕۆخوانەكەیان، وەسفی ڕوخساری خۆیمان بۆ دەردەخات و ئەوەش ئاشكرا دەكات، كە ئەم هەڵسوكەوتەی تەنیا بۆ ڕازیكردنی دەوروبەرەكەی بووە.

لە شوێنێكی تری نێو ڕۆمانەكەدا (پیرۆز) باری دەروونیی خۆی وەسف دەكات، كاتێك كە (دلێر) لەگەڵی دانیشتووە و باسی خەبات و تێكۆشان دەكات، هەروەها باسی چۆنییەتی پەروەردەكردنی منداڵ و نەوەكانی خۆی لە داهاتوودا بۆ دەكات و (پیرۆز) دەڵێت قسەكانی ((وەك تیشكی لێزەرێكی ڕوحی، تنۆك تنۆك خانۆچكەكانی مێشكیان دەپێكام، گۆشە تاریكەكانی دڵ و دەروونمیان ڕەوشەن دەكردەوە، دڵۆپ دڵۆپ ڕوح و جەستەیان پڕ لە ئاورینگ دەكردم)). (بەرزنجی، 2008، ل112). لەم پارچە وەسفەدا، كارەكتەری سەرەكی ئەوەمان بۆ دەردەخات كە كاریگەر بووە بە قسەو بیروبۆچوونەكانی (دلێر) و بووەتە مایەی ورووژانی هزر و دەروونی.

بگێڕەوە لەبەر ئەوەی هەمانشتزانە و لە ڕووانگەی كارەكتەری سەرەكییەوە وەسفی كارەكتەرەكانی ترمان بۆ دەكات، ناتوانێ ناو ناخی ئەوانمان بۆ ئاشكرا بكات. ئەوەتا (دارا) لە وەسفێكی بابەتیدا وەسفی ڕوخساری باوكی دەكات و دەڵێت: ((ئەمجارەیان گەلێ ڕەنگ زەردو لاواز دەهاتە بەر چاوم . ... وەك كالیارێكی سیپواز ، پێستێكی تەنكی پنتك پنتكی پێدا شۆڕ ببۆوە . ... دڵۆپی فرمێسكان لە هەردوو چاوەكانی دا قەتیس مابوون و لێوەكانی تەتڵەی دەكرد . چەند جارە گەلێك تەڕو پۆشتە بوو ، كەسیەتیەكی ناسكی هەبوو . بەڵام ئەمجارەیان شڕوور دەهاتە بەر چاوم ، هەردوو دەستەكانی لەرزەك ببوون . وێڕای كەم خۆری و پارێزراگرتنەكەشی لە دوورەوە دیار بوو كە تووشی كارەساتێكی دەروونی هاتوە)). (بەرزنجی، 1988، ل145 - 146).

لە سەرەتای ئەم كۆپلەیەدا بگێڕەوە وەسفێكی تایبەتی ورد و وەستاوی باوكی (دارا)مان بۆ دەكات، دواتر وەسفەكە دەبێتە جووڵاو، كاتێك كە باسی تەتەڵەكردنی لێو و دەستە لەرزۆكەكانی دەكات، لەگەڵ وەسفێكی گشتی، كە بە كەسێكی ناسك و تەڕپۆش وەسفی دەكات. ئەگەرچی ئەم كۆپڵە وەسفییە گوزارشت لە ڕوخساری باوكی (دارا) دەكات بێ ئەوەی ناخیمان بۆ ئاشكرا بكات، بەڵام ئەو ئاماژانەی كە لە وەسفی ڕوخساریدا باس دەكرێن، دەرخەری بارێكی دەروونی قورسە، بێ ئەوەی بگێڕەوە ڕاستەوخۆ باسی بكات.

لە (گۆڕە درەوشاوەكان)یشدا ئەم جۆرە وەسفە دووبارە دەبێتەوە كاتێك كە (بەكر شاربزر) بەشداری لەو نیوەڕۆخوانەدا دەكات، كە بۆ (پیرۆز) ئامادەكرابوو. بگێڕەوە لە ڕووانگەی (پیرۆز)ەوە وەسفێكی وەستاوی وردی ئەومان بۆ دەكات و دەڵێت:

((ڕیوییە زەلامێکی سەر و لمووز باریك بوو، لەبەر جگەرەكێشان، لێوەكانی وەك قەیتانی ڕەشیان لێهاتبوو، مووی پرچە قژن و ڕدێنە تەنكەكەی، بۆز هەڵگەڕابوون، کەڵە مووەكانی سمێڵی نەبێ، ئەوانەی کە کەوتبوونە بەر كونە لووتە قەڵانگانییەكەیەوە، لەبەر دووكەڵی جگەرەوە زەرد دەیانڕوانی، تا ڕادەیەك ڕوومەت و ڕوخسارە چورچ و چەوێڵەكانیان كاڵ كردبووەوە)). (بەرزنجی، 2008، ل83). بەم وەسفە بابەتییە، ڕوخساری (بەكر شاربزر) وا بۆ خوێنەر ئاشكرا دەكات، کە مەزەندەی ئەوە بكات لەهەر شوێنێك ببینێت بیناسێتەوە، لەبەر ئەوەی تایبەتمەندیی بگێڕەوەی هەمانشتزان ئەوەیە کە لەڕووی دەرەوە وەسفی كارەكتەرەكانی ترمان بۆ دەكات و شۆڕنابێتەوە ناخی ئەوان.

ب- بنیاتی وەسفی كارەكتەری سەرەكی لەلایەن كارەكتەرەكانی دیكەوە:

لەبەر ئەوەی ڕۆمان وەك دەقێكی گێڕدراوە ((پێشانگای كارەكتەری نوێیە، لە میانیدا خوێنەر پێیان دەگات و دەیانناسێ و لە ڕۆڵ و هەڵوێستیان دەگات)). (اسماعیل، 1976، ص192)، بۆیە ئەم پێشانگایە بووەتە سەكۆی خۆنمایشكردنی هەردوو كارەكتەری سەرەكی و لاوەكی، کە ئەوەی دووەمیشیان شانبەشانی یەكەم خۆی نمایش بكات و بەپێی ڕۆڵەكەی هەڵوێستی خۆی بەرانبەر ڕووداوەكان دەربخات و وەسفی كارەكتەری سەرەكی بكات.

ئەوەتا كاتێك کە (دارا) ئارەزوی زوو دەوڵەمەندبوون و بەدینەهێنانی ئەو ئارەزووەی، تووشی نەخۆشی (شیزۆفرینیا) كرد و بەهۆی رابوواردنیش لەگەڵ ئافرەتاندا تووشی نەخۆشی (سوزەنەك) ببوو، بەم هۆیانەوە دەكەوێتە نەخۆشخانە و لەڕێی گفتوگۆی نێوان دكتۆر و قوتابییەكانیدا، دكتۆر نەخۆشییەكەی (دارا) شیدەكاتەوە و لەوەڵامی پرسیاری قوتابییەكانیدا دەربارەی نیشانەكانی ئەم نەخۆشییە دەڵێت: ((- ئەمانە نیشانەی ئەوەن ، کەوا نەخۆشی یەكە دەیویست لەبارێكی ترسناكەوە بۆ بارێكی ترسناكتر بڕوا... ! ...

ــ یەكێكی تریان پرسی : جا لەباری دواییان ، ئەگەر نەخۆشەكە چارەسەرەی خۆی نەكردایە چی بەسەر دەهات؟

ــ دكتۆری پسپۆڕ وەڵامی دایەوە : ئەنجامی گەلێ ڕەش دەبوو . بەلای كەمی ئیفلیج دەبوو یان تووشی نەخۆشی جەرگ و فاتەڕەشە ئەستوور بوون و نەخۆشی دڵ دەهات ، یان شێت دەبوو یاخود هەوڵی خۆكوشتنی دەدا)). (بەرزنجی، 1988، ل187). بەمشێوەیە پزیشكە پسپۆڕەكە لەمیانی ئەم گفتوگۆیەدا بە شێوەیەكی ورد و زانستی وەسفی نەخۆشییەكە و كاریگەرییەكانی لەسەر دڵ و دەروونی (دارا) دەخاتەڕوو، بەمەش هەردوو دیوی دەرەوە و ناوەوەی كارەكتەری سەرەكی بەهۆی پزیشكەكەوە بۆ خوێنەر ئاشكرا دەبێت. ئەمەش تایبەتمەندییەكی گفتوگۆیە، کە دەبێ ((پێناسەی كارەكتەرەكانی ڕۆمان بێت، کە هەڵگری سێ تایبەتمەندی گشتییە: ڕوواڵەتی، دەروونی و خوڵقی، كۆمەڵایەتی)). (میر صادقي، 1376، ص164). ئەمەش ئەوە دەردەخات، کە گفتوگۆ هۆكارێكە بۆ وەسفكردنی دیوی دەرەوە و ناوەوەی كارەكتەرەكان و دەرخستنی پەیوەندییە كۆمەڵایەتییەكانیان.

لە (گۆڕە درەوشاوەكان)یشدا، کە بە بگێڕەوەی هەمانشتزان گێڕانەوەی بۆ كراوە، هەمان دیاردە بەرچاو دەكەوێت، كاتێك (نەخشین) و (موژدە)ی كچی دەچنە ماڵی (پیرۆز) بۆ ئەوەی لەوێوە بەیەكەوە بچنە گۆڕستان و چاوەڕێی هاتنی (مامۆستا ئەیاز) بكەن، کە بۆ خوازبێنی (موژدە) دەهات: ((ــ (دایە نەخشین) بەدەم چاك و چۆنكردن و گرژینەوەوە زووتر هەڵیدایێ: هەی هەیتە، (لای لە دایكم كردەوە): بزانە بزانە، كو هەڵەتەمان دەكا.

ــ دایكم بەدەم زەردەخەنەیەكی تەنكەوە، هەردوو دەستەكانی خۆی خستنە سەر یەك، ئاوڕی لە (موژدە) دایەوە: خانم خەریكە بەسۆدرە بچم، ئەگەر تەورداسیش بباریبوایە، ئەوڕۆ هەموو شتەكم یەكلا دەكردەوە)). (بەرزنجی، 2008، ل184 - 185). لەم كۆپلەیەدا بگێڕەوە لە ڕووانگەی كارەكتەری لاوەكی (دلێر)ی كوڕەوە وەك كامێرایەك گفتوگۆ و دیمەنەكانمان بۆ دەگوازێتەوە و وەسفی كارەكتەری سەرەكیش دەكات.

2- بنیاتی وەسفی ماڵ

بگێڕەوە وەسفی ماڵ فەرامۆش ناكات، چونكە كارەكتەرەكانی تێدا دەژین. لە ڕێی وەسفی خانوو، و ناوماڵەوە گەلێك لایەنی ژیانی كارەكتەر بۆ خوێنەر ئاشكرا دەبێت. بۆ نموونە لە ڕۆمانی (كانگەی بەڵا)دا كاتێك کە (دارا) وەسفی ناو ماڵ و خانووە تازەكەی ماڵی باوكی دەكات، دەڵێت: ((کە چوومە ژوورەوە ، سەیری حەوش و ڕاڕەوەكانم كرد ، دیم فریز و دارەكان هەموو جۆرە ڕەنگێكی تەڕی سەوزیان هەڵێنابووەوە ، كاشیەكان ئەوەندە جوان سڕابوونەوە خۆت تیا دەدی)). (بەرزنجی، 1988، ل165 – 166). بەمەش دەردەكەوێت کە باری دارایی ماڵی (دارا) لە سەروو مامناوەندییەوەیە.

ئەم وەسفە لە (گۆڕە درەوشاوەكان)یشدا بە شێوەیەكی تر دووبارە دەبێتەوە، کە لایەنی هەژاری و نەداریی پێوەدیارە، بێ ئەوەی بگێڕەوە بە ئاشكرا باس لەم لایەنە بكات، بەڵام خوێنەر لەمیانی وەسفی خانوو، و ناو ماڵەكەی ئەمەی بۆ دەردەكەوێت.

((رووی لە (ناندین)ەکە کرد... کە بریتی بوو لە نیوە ژوورێك، هەر لە کێشی ئەویشا (سەرشۆرك) و (ئاودەس)ەکە لە تەك یەکا بە ناوبڕەیەکەوە لەیەك جوێ کرابوونەوە. لە دەرەوە هەر وات دەزانی ژوورێکی دوو بەشەش مەتریە و سێ دەرگای بچووکی لێ کراوەتەوە.... دیواری لای کۆڵانێی ببوو بە لا دیوارێکی حەوشەکەو لە نزیکیەوە دەرگا ژەنگاوییە دوو دەرییە یەك بە دووەکەی حەوشە دەهات، کە یەکسەر کەوتبووە سەر کۆڵانە پڕ لەقوڕو چڵپاوەکەوە)). (بەرزنجی، 2008، ل49).

3- بنیاتی وەسفی سروشت

شوێن وەك توخمێکی سەرەکی ڕۆمان لە وەسف بێبەش نییە و بگێڕەوە لەم ڕێگەیەوە زانیاری زیاتر دەربارەی سروشت بە خوێنەر دەدات، ((زیندوێتی وەسفیش ئەو کاتە دێتە دی، کە گێڕانەوە و گفتوگۆ چیتر توانای پیشاندان و خستنەڕووی شتەکانیان نامێنێت)). (سەعید، 2009، ل131). لەمەشەوە ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ، کە ئەرکی وەسف لە هەردوو تەکنیکی گێڕانەوە و گفتوگۆ جیاوازترە و زیاتر ڕۆڵی دەرخستنی شوێنەکان و پشکنینی پێکهاتەکانیان دەبینێت.

لە ڕۆمانی (کانگەی بەڵا)دا ئەم تەکنیکە لە چەندین شوێندا بەکارهاتووە، بۆ نموونە شەوێك بە مەبەستی دانیشتن و خواردنەوە، هەریەك لە (دارا) و (سەرهید) و (مازن) دەچنە سەر ترۆپکی هاوینەهەواری (سەری ڕەش)، بگێڕەوە لە ڕووانگەی (دارا)وە وەسفێکی وردی ئەو سروشتەمان بۆ دەکات و زانیاریشمان دەربارەی وەرزی ساڵ و باری کەش و هەوا و ژینگەی ناوچەکە پێدەدات و دەڵێت: ((کەوتبووینە ناو ئاورینگان ... شارێگاکە لە (خانزاد)ەوە ژێهەڵ وەك دەسرازەی ڕەنگاورەنگ ، لایەکی سوور سوور لایەکی زەرد زەرد وەکو تیرێژ بەدرێژایی ڕێگادا راکشابوو ...! تا شەو رادەشکا هێمنایی شەو زیاتر باڵی بەسەر تروپکە شاخ و دۆندە بەرزو دۆڵ و نیهاڵەکان دا دەکێشا ، جگە لەشنەی کزەباو جار جار زرینگەی پەرداخ هیچی ترمان نەدەهاتە بەر گوێ)). (بەرزنجی، 1988، ل45). بگێڕەوە لەم تابلۆ وەسفییەدا بە شێوەیەکی ورد وەسفی ئەو شوێنەمان بۆ دەکات، کە ئەو شەوە لێی دانیشتبوون. بەمەش وا لە خوێنەر دەکات وەك بینەرێك ئەو شوێنانەی بێتە بەرچاو و چێژی لێ وەرگرێ.

ئەمجارەیان لە ڕۆمانی (گۆڕە دڕەوشاوەکان)دا، وەسفی سروشت هاتووەتە نێو دەقەکەوە. ئەوەتا کاتێك (دلێر) و (پیرۆز) دوو ڕۆژ دوای ئاهەنگی هاوسەرگیرییان بەدەم پیاسەوە بەرەو ڕێگەی گشتی (سەری ڕەش) هەنگاو دەنێن و لەسەر کانییەك پشوو دەدەن، بگێڕەوە لە ڕووانگەی (دلێر)ەوە ئەم دیمەنانەمان دەخاتە بەر چاو: ((چیای (سەفین) و (کڵاو قاسم) و (بەنی هەریر) ... جار جار دەبوون بە نهێنییەکی سەرمەدی و لە ناو دڵی تەمومژ و کۆتەڵە هەورەکاندا، ڕەنگ و شێوەیان دەگۆڕا... یا لەبەر چاویا دەبوون بە پەیسك و پایە، تێکەڵ بە دۆند و سمریتکە تەماوییەکانی (کۆڕەك) و (گۆرەز) و (نەواخین)ەوە دەبوون... (گەلی بێخمە و دەشتە دیان)یان لە ناو سێبەر و نسێی خۆیانا دەخەمڵاند)). (بەرزنجی، 2008، ل125). بگێڕەوە بە شێوەیەکی بابەتی لە ڕووانگەی (دلێر)ەوە وەسفێکی وردی سروشتمان دەخاتە بەرچاو، ئەم وەسفانە بە مەبەستی خاوکردنەوەی ڕەوتی ڕووداوەکان و کاتی گێڕانەوە دێنە نێو دەقەکەوە.

بەم شێوەیە لە کۆتایی ئەم بەشەدا ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت، کە (حسام بەرزنجی) لە هەردوو ڕۆمانی (نۆرینگ) و (مرۆڤە کۆیلەکان)دا وەسفەکانی لەڕێی بگێڕەوەی هەمووشتزانەوە پێشکەش دەکات، لە ڕۆمانەکانی (کانگەی بەڵا) و (گۆڕە دڕەوشاوەکان)یشدا وەسفەکان لەڕێی بگێڕەوەی هەمانشتزانەوە دەگوازێتەوە.

6. ئەنجام:

1- وەسفی دەرەکی لەڕێی بگێڕەوەی هەمووشتزان و هەمانشتزانەوە پێشکەش دەکرێت و بگێڕەوەی کەمشتزان بۆی نییە وەسفی کارەکتەرەکان بکات، بە تایبەتی وەسفی دەروونی، ئەگەر وەسفێکی دەرەکیش هەبێت ئەوا ئەم بگێڕەوەیە لەزاری خودی کارەکتەرەکانەوە دەیگوازێتەوە بۆ خوێنەر.

2- لە وەسفی دەروونی ناوەکیدا وەسفەکان لەلایەن هەردوو جۆری بگێڕەوەی هەمووشتزان و هەمانشتزانەوە دادەمەزرێت، بە جۆرێك کە بگێڕەوەی هەمووشتزان لەتوانایدا هەیە وەسفی باری دەروونیی هەموو ئەو کارەکتەرانە بکات کە خۆی بۆ ئەم مەبەستە هەڵیاندەبژێرێت، کەچی بگێڕەوەی هەمانشتزان تەنیا دەتوانێ وەسفی باری دەروونیی کارەکتەری سەرەکی بکات.

3- وەسفی دەروونی ئاوێتەش تەنیا لەڕێی بگێڕەوەی هەمووشتزانەوە ئەنجام دەدرێت، کە دەسەڵاتی ئەوەی هەیە لەهەمان کاتدا وەسفی دەرەوە و ناوەوەی کارەکتەرەکان و پێچەوانەکەشی بکات.

4- بنیاتی وەسف لە هەردوو ڕۆمانی (نۆرینگ) و (مرۆڤە کۆیلەکان)دا لەلایەن بگێڕەوەی هەمووشتزانەوە بۆ وەسفکردنی هەردوو دیوی دەرەوە و ناوەوەی کارەکتەر و ماڵ و سروشت دامەزراوە. ئەم بگێڕەوەیە دەسەڵاتێکی بێ سنووری لە وەسفکردنی هەموو توخمەکانی ڕۆماندا هەیە.

5- بنیاتی وەسف لە هەردوو ڕۆمانی (کانگەی بەڵا) و (گۆڕە درەوشاوەکان)دا لەلایەن بگێڕەوەی هەمانشتزانەوە دامەزراوە. ئەم بگێڕەوەیە بە چاوی کارەکتەری سەرەکی وەسفی کارەکتەر و ماڵ و سروشت دەکات.

6- نووسەر لە بنیاتی وەسفی نێو ڕۆمانەکانیدا، پەنای بۆ بگێڕەوەی کەمشتزان نەبردووە.

7. لیستی سەرچاوەکان:

سەرچاوە کوردییەکان:

ئەڵوەنی، نەجم خالید، کارەکتەرسازی لە ڕۆمانی ئێوارەی پەروانەی بەختیار عەلیدا، چ(1)، چاپخانەی موکریان، هەولێر، 2009.

ئەڵوەنی، نەجم، تیۆری کۆمەڵناسیی ڕۆمان، چ (1)، چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر، 2017.

بەرزنجی، حسام، ڕۆمان، کانگەی بەڵا، چ(1)، چاپخانەی الحوادث، بەغدا، 1988.

بەرزنجی، حسام، ڕۆمان، گۆڕە درەوشاوەکان، چ(1)، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر، 2008.

بەرزنجی، حسام، ڕۆمان، مرۆڤە کۆیلەکان، چ(1)، چاپخانەی رۆژهەڵات، 2015.

بەرزنجی، حسام، ڕۆمان، نۆرینگ، چ(1)، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر، 2006.

دەوڵەت، مەریوان عومەری، سیما و خەسڵەتی کارەکتەر لە کورتە چیرۆکی کوردی، لەنێوان ساڵانی (1925 – 1950) چاپخانەی دیلان، سلێمانی، 2011.

سابیر، پەرێز، بینای هونەری چیرۆکی کوردی – لەسەرەتاوە تا کۆتایی جەنگی دووەمی جیهانی- دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، سلێمانی، 2001.

سەعید، جەلال ئەنوەر، تەکنیکی گێڕانەوە لە ڕۆمانی ئێوارەی پەروانەی بەختیار عەلیدا، چاپخانەی کەمال، سلێمانی، 2009.

شێخانی، جەوهەر، بنیاتی کارەکتەر لە ڕۆمانەکانی حسێن عارفدا، چ(1)، چاپخانەی ڕۆژهەڵات، هەولێر، 2014.

عارف، حەمە کەریم، دەربارەی ڕۆمان و چیرۆك، چ(1)، چاپخانەی ئەرابخا، کەرکووك، 2008

محەمەدساڵح، تەنیا ئەسعەد، بینای شوێن لە دوو نموونەی ڕۆمانی کوردیدا (هێلانە – ئەژدیها) چ(1)، چاپحانەی سەردەم، سلێمانی، 2011

سەرچاوە عەرەبییەکان:

ابراهيم، عبدالله، البناء الفني لرواية الحرب في العراق، ط (1)، دار شؤون الثقافة العامة، بغداد، 1990.

اسماعيل، عزالدين (د)، الادب وفنونه، ط (6)، دار الفكر العربي، مطبعة السعادة، القاهرة، 1976.

بوتور، ميشال، بحوث في الرواية الجديدة، ترجمة فريد انطونيوس، منشورات دار العويدات، بيروت - لبنان، 1971.

جرييه، الان روب، نحو رواية جديدة، ترجمة: مصطفى ابراهيم مصطفى، دار المعارف، مصر – القاهرة، (د. ت).

جينيت، جيرار، خطاب الحكاية بحث في المنهج، ترجمة محمد معتصم و عبدالجليل الازدي، وعمر الحلي، المجلس الاعلى للثقافة، القاهرة، ط (2)، 1998.

رايمون، ميشيل، التعبير عن الفضاء، مقال منشور ضمن كتاب الفضاء الروائي، تأليف مجموعة من الكتاب، ت: عبدالرحيم حزل، منشورات افريقيا الشرق، الدار البيضاء – المغرب، بيروت – لبنان 2002.

العاني، شجاع مسلم، البناء الفني في الرواية العربية في العراق، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد – العراق، 1994.

عزام، محمد ، شعرية الخطاب السردي، من منشورات اتحاد الكتاب العرب، دمشق، 2005.

العيد، يمنى، تقنيات السرد الروائي في ضوء المنهج البنيوي، ط (1)، دار الفارابي، بيروت، 1990.

الفيصل، سمير روحي، بناء الرواية العربية والرؤيا، اتحاد الكتاب العرب، دمشق، 1999.

قاسم، سيزا احمد، بناء الرواية، دراسة مقارنة لثلاثية نجيب محفوظ، الهيئة المصرية العامة للكتاب، القاهرة، 1994.

الكتاب، مجموعة من: الفضاء الروائي، ترجمة: عبدالحليم حزل، منشورات افريقيا الشرق، الدار البيضاء – المغرب وبيروت – لبنان، 2002.

كريس، نانسي، تقنيات كتابة الرواية، ترجمة: زينه جابر ادريس، الدار العربية للعلوم ناشرون، ط (1)، بيروت، 2009.

لحمداني، حميد، بنية النص السردي من منظور النقد الادبي، مركز الثقافة العربي، ط (3)، الدار البيضاء، 2000.

محبك، احمد زياد، متعة الرواية (دراسه نقدية ونوعية)، ط (1)، دار المعرفة، بيروت - لبنان، 2005.

محفوظ، عبداللطيف، وظيفة الوصف في الرواية، الدار العربية للعلوم ناشرون، ط (1)، بيروت، 2009.

موير، ادوين، بناء الرواية، ترجمة: ابراهيم الصيرفي، مراجعة: الدكتور عبدالقادر القط، الدار المصرية للتأليف والترجمة، (ب.م)، 1965.

سەرچاوە فارسییەکان:

تولان، مايكل، روايت شناسى درامدي زبان شناختي – انتقادي، ت: سيده فاطمه علوى و فاطمه نعمتى، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ وارشاد اسلامى، تهران، (1386ش – 2007م).

مستور، مصطفى، مبانى داستان كوتاه، چ(2) ، نشر مركز، تهران، 1384.

مير صادقى، جمال، عناصر داستان، چاپخانەی بهمن، چ(3)، تهران، 1376.

بنية الوصف وفق أنواع الراوي في روايات حسام البرزنجي

حسن يوسف كريم

-كلية اللغات- قسم اللغة الكوردية / جامعة صلاح الدين-اربيل

ملخص

تسعى هذه الدراسة إلى إبراز أهمية تقانة الوصف في روايات الكاتب. إذ يعد الوصف مكوّناً من المكونات الجوهرية للفن الروائي، وهو يرتبط بالشخصيات و مكان وزمان الحدث الروائي، حسب نوع الراوي و سلطته داخل النص الروائي. وقد تعامل النقد الأدبي الكلاسيكي و الحديث مع الوصف تعاملاً مختلفاً باختلاف النصوص الروائية وتعدد الرؤى النقدية السردية.

لا يخلو أي نص روائي من الوصف الذي يشكل مع الحوار الأساس الراسخ لعمليات سرد النصوص الروائية.

يقوم الراوي بوصف مسهب ويتوقف طويلاً عند بعض الأحداث والتفاصيل، ويجمل القول في بعض الأحداث الأخرى، فيمرّ عليها مروراً سريعاً، ويعتمد على الوصف المتحرك أحياناً وعلى الوصف الجامد في أحايين أخرى، وكل ذلك من أجل تقديم منظور سردي جميل مشوق للقارئ.

اقتضت طبيعة البحث تقسيمه على فصلين؛ يتألف الفصل الأول الذي خصّصه الباحث للحديث عن بنية الوصف وفق أنواع الراوي، من مبحثين: تحدث الباحث في المبحث الأول عن الوصف الخارجي، واشتغل في المبحث الثاني على الوصف الداخلي.

وخُصِّص الفصلُ الثاني لتحليل الوصف، وبيان وظائفه وجمالياته في الروايات المدروسة وفق نوعي الراوي الكلي العلم والراوي المصاحب للشخصية، او مايعرف بالراوي المصاحب او الراوي الذاتي. وانتهت الدراسة بأهم النتائج التي توصل إليها الباحث.

الكلمات الدالة: الوصف، الراوي، الكلي العلم ، المصاحب للشخصية، البرزنجي.

Structural Description According to the Types of Narrator in the Novels of Husam Barzanji

Hasan yousif kareem

College of Languages / Salahaddin University-Erbil

Abstract

This study is an attempt to highlight the importance of the Technical description in the novels of Husam Barzanji. As the description is one of the essential components of narrative art, it is related to the characters, location and time of the narrative event. Classical and modern literary criticism dealt with the description differently with different narrative texts and multiple narrative critical visions , while Description together with the Dialogue form the backbone of the narrations.

This research consists of two sections. First section is about the structure of the description according to the types of narration. It consists of two axis . The first deals with external description, and the second with the internal description.

Second section is devoted to the analysis of the description, it specifies its functions and aesthetics in the narratives studied according to the two types of narration, Description and Dialogue.

The research ends with some conclusions and a list of the references used.

Keywords: Description, Narrator, Omniscient, Seif-narrator, Barzanji.